

ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Л. В. КЛИМЕНКО, кандидат економічних наук

О. М. РАДЧЕНЯ, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

Матеріал статті спрямований на обґрунтування ключових аспектів формування та впровадження інноваційних підходів орієнтованих на розвиток аграрних підприємств, збільшення валового внутрішнього продукту за умов впровадження стратегій інноваційного зростання. Аргументовано, що інноваційний розвиток у післявоєнний період повинен змінити вектор аграрного виробництва зі сировинної орієнтації на продовольчу модель, з поглибленою переробкою сільськогосподарської продукції національних товаровиробників та виробництво харчових продуктів із високою доданою вартістю. У контексті глобалізаційних та євроінтеграційних змін підкреслено значимість дотримання сучасних принципів сталого розвитку на інноваційній основі, а також необхідно активно залучати до процесів управління та виробництва передові цифрові технології та біотехнології. Стратегічні імперативи інноваційного характеру забезпечуватимуть оптимальні умови розвитку високотехнологічного й соціально відповідального аграрного бізнесу, здатного протистояти майбутнім викликам і кризовим ситуаціям.

Ключові слова: менеджмент, інновації, стратегія, ефективність, аграрне виробництво, агропродовольча система, конкурентоспроможність, агробізнес.

Постановка проблеми. Військові дії на території України спричинили значне сповільнення економічного розвитку національної економіки, зумовили ризики продовольчої безпеки, дестабілізацію фінансових і ресурсних ринків, зростання інфляції, підвищення рівня безробіття, активізацію міграційних процесів, руйнування енергетичної інфраструктури та накопичення соціальних проблем. Аграрний сектор економіки держави не став винятком в цій ситуації. Актуальність дослідження інноваційних стратегій розвитку агробізнесу України в післявоєнний період зумовлена низкою ключових чинників:

1. Економічна важливість аграрного сектора, адже агробізнес є стратегічною галуззю для економіки України, оскільки забезпечує значний запас ВВП, сприяє нарощуванню експортного потенціалу та зайнятості населення. І саме у післявоєнний період аграрне виробництво стане одним із ключових напрямків відновлення національної економіки.

2. Російсько-українська війна, яка стала точкою біфуркації для всього світу, спричинила значні руйнування виробничих комплексів аграрних підприємств,

масштабні збитки аграрного сектора, включаючи втрату інфраструктури, деградацію земель, скорочення обсягів виробництва та порушення логістичних ланцюгів. Для відновлення потрібні нові підходи, унікальні, нестереотипні моделі економічного зростання та інноваційні рішення.

3. Зростання глобальної конкуренції міжнародного простору спонукає менеджерів післявоєнного аграрного сектора України інтегруватися до глобальних ринків, адаптуючись до нових умов і трендів, таких як сталий розвиток, виробництво органічної продукції та цифровізація агробізнесу.

4. В останні роки активізувалась потреба в забезпеченні продовольчої безпеки. Тому відновлення аграрного сектору є ключовим для забезпечення перш за все внутрішнього продовольчого балансу та зміцнення позицій України як однієї з провідних світових експортерів сільськогосподарської продукції.

5. Поряд із військовою агресією національні агровиробники гостро відчують виклики кліматичних змін. За таких умов менеджерам компаній потрібно адаптувати свій бізнес до залучення сучасних інноваційних технологій, орієнтованих на оцінку кліматичних ризиків та потенційні можливості кожного товаровиробника.

6. Значно знизилась можливість щодо залучення інвестицій у аграрний бізнес. В той час коли саме інноваційні стратегії сприяння залученню внутрішніх та міжнародних інвестицій, є критичним результатом для відновлення та модернізації галузі.

7. Соціальний аспект полягає у зменшенні кількості кваліфікованих фахівців, що передусім зумовлено міграцією та мобілізацією. Відновлення агробізнесу, після завершення бойових дій та підчас повернення до мирного життя створить робочі місця, сприятиме поверненню мігрантів та забезпечить соціальну стабільність у сільських регіонах.

Усі ці негативні прояви підкреслюють потребу у формуванні сучасної парадигми післявоєнного соціально-економічного відновлення аграрного сектора як флагмана національної економіки. Наразі основні зусилля українців зосереджено на перемозі, а також пошук окремих рішень і стимулюючих заходів, спрямованих на подолання кризових явищ. Однак у перспективі, після закінчення війни, виникне необхідність у реалізації інноваційних і нестандартних моделей швидкого економічного зростання. Це актуалізує завдання пошуку стратегічних напрямків, формулювання пріоритетів і розробки прогнозів щодо подальшого розвитку національної економіки та її галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економіка України перебуває у стані безпрецедентної кризи. Війна в Україні стала топ темою для більшості світових лідерів, інституцій, ЗМІ. Проблематика маркерів інноваційного розвитку аграрного сектору України активно досліджується науковою спільнотою. Вагому складову досліджень впливу війни на аграрне виробництво займають численні праці фахівців Української Ради Бізнесу [1] та науковців які зосереджені на оцінці негативних наслідків війни для аграрної галузі, висвітлені обсягів руйнації інфраструктури, зниження врожаїв через окупацію земель та порушення ланцюгів поставок сировини й товарів [2–4].

Вітчизняні науковці наголошують на необхідності впровадження сучасних технологій, здатних компенсувати втрату та підвищити ефективність виробництва. Жегус О., Давиденко В. [5] акцентують увагу на використанні цифрових технологій для відновлення агробізнесу. Корчак О., Шпилик С. [6] досліджують перспективи застосування точного землеробства, дронів для моніторингу посівів та управління ресурсами. Цифрові інновації розглядаються як ключовий інструмент підвищення продуктивності та раціонального використання ресурсів у післявоєнний період.

Прогнозування та планування післявоєнного розвитку аграрного бізнесу наведено у публікаціях Кирилов Ю. Є., Грановської В. Г. [7]. Авторами обґрунтовано стратегічні напрями розвитку аграрної економіки після завершення війни. Важливим аспектом дослідження є прогнозування викликів, таких як кліматичні зміни та потреба адаптації до нових умов на міжнародних ринках. Сталий розвиток як основа інноваційних стратегій простежується у роботах Труніна І. М., Дідур С. В., Латишева К. О. [8]. Автори пропонують стратегії, спрямовані на раціональне використання природних ресурсів, зменшення вуглецевого впливу та розвиток органічного виробництва. Ці дослідження формують концептуальну основу для інноваційного оновлення аграрної сфери.

Інтеграцію до глобальних ринків, значимість диверсифікації виробництва та орієнтацію на виробництво товарів із високою доданою вартістю з метою інтеграції України у світову економіку відображено у працях Прокопишина О. зі співавторами [9]. Дослідження Суліми Н. зі співавторами [10] містять оцінку виробничих процесів та рівня конкурентоспроможності товарного асортименту сільськогосподарської продукції за умов переходу аграріїв до системної переробки сировини.

Наукові роботи вказують на багатовекторність підходів до відновлення агробізнесу України. Ключовими аспектами є цифровізація, екологічна стійкість, орієнтація на міжнародні стандарти, підтримка держави та впровадження інноваційних рішень. Разом ці дослідження створюють основу для розробки ефективних стратегій, які дозволяють аграрній галузі стати рушійним фактором економічного зростання України в післявоєнний період. Тому першочерговим завданням стратегічного розвитку в аграрних підприємствах є визначення інноваційних імперативів, які дозволять сформулювати нове стратегічне бачення і визначити пріоритетні завдання відповідно до сучасних викликів.

Метою дослідження є визначення та обґрунтування напрямів і пріоритетів відновлення аграрного сектору економіки України у післявоєнний період, які спрямовані на модернізацію та впровадження інновацій; забезпечення продовольчої безпеки; сталий розвиток та екологічну відповідальність аграріїв; підвищення конкурентоспроможності на сільськогосподарській продукції на світових ринках; розв'язання соціальних проблем у сільській місцевості; залучення інвестицій та міжнародної підтримки у агробізнес; адаптацію до глобальних викликів і трендів; створення основ для довгострокового економічного зростання. Для досягнення поставленої мети було сформовано та

вирішено ряд завдань: проаналізовано негативний вплив військових дій на аграрний сектор економіки України, сформовано авторське бачення шляхів ефективного відновлення національного агробізнесу в умовах жорсткої конкурентної політики та наведено інноваційну стратегію розвитку аграрного виробництва у мирний період, яка забезпечуватиме єдину платформу для трансформації аграрного сектору України до міжнародного простору.

Методика досліджень. Для досягнення мети наукового дослідження, нами було використано теоретико-методологічний інструментарій: наукові публікації вітчизняних і зарубіжних вчених та практиків у сфері інноваційного розвитку аграрного бізнесу; теоретичні, емпіричні методи та методи прогнозування. Серед методів теоретичного дослідження було використано: аналіз і синтез при узагальненні інформації із літературних джерел щодо стратегій розвитку, обробки статистичних даних; порівняльний аналіз при оцінці існуючих практик відновлення агросектора в різних країнах світу після глибокої кризи, а також при виявленні відмінностей у системі менеджменту аграрних підприємств; класифікація та систематизація при систематизації факторів, які впливатимуть на розвиток агробізнесу на інноваційній основі в мирний час. Складову емпіричних методів відображено завдяки економічному аналізу щодо оцінки збитків аграрних товаровиробників у 2022–2024 роках; статистичному аналізу визначення ключових тенденцій та закономірностей функціонування аграрного ринку. Застосування цих методів дозволило забезпечити комплексний підхід до вивчення інноваційних стратегій та формування ефективних рішень для розвитку агробізнесу.

Результати дослідження. Україна є центром експорту аграрної продукції, де зосереджено близько 33 % світових чорноземів та історично відома як «житниця Європи». У 2021 році, валовий внутрішній продукт українського аграрного сектору становив понад 10 % від загального ВВП країни, а вартість експорту аграрної продукції – близько 22 млрд доларів США. Україна впевнено претендувала на статус одного із найбільших гарантів світової продовольчої безпеки [9, 11].

Повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для економіки країни у тому числі і для агробізнесу. Від початку повномасштабного вторгнення загальна сума непрямих втрат для України, включно з поточними та прогнозованими втратами виторгу і доданої вартості, оцінюється в \$1,164 трлн та \$385,7 млрд відповідно. За оцінками аналітиків KSE, найбільших непрямих втрат зазнали продуктивні сектори економіки. Зокрема, втрати у торгівлі становлять 450,5 млрд дол., у промисловості разом із будівництвом та послугами – 409,9 млрд дол., а в сільському господарстві – 83,1 млрд дол. [12].

Понад 10 млн українців (~25 % населення) покинули свої домівки. Рівень безробіття у середньому оцінено Нацбанком у 25–26 %, що відповідає загальній кількості безробітних у 3,2 млн осіб. Рівень заробітної плати, за експертними оцінками, знизився на 30–50 % у різних сферах економічної діяльності. Видатки бюджету зросли майже вдвічі через збільшення витрат на оборону, підтримку бізнесу та гуманітарну допомогу [1].

Військові дії спричинили тимчасову або постійну втрату сільськогосподарських земель на окупованих та деокупованих територіях. За даними Мінагрополітики, близько 25 % аграрних земель станом на 2023 рік були недоступні для обробки, що спричинило зниження врожайності та скорочення виробничих площ. Втрачено 25 % площ ягідників, 20 % площ садів. Станом на 2024 рік близько 470 тисяч гектарів сільськогосподарських земель потребують розмінування [12].

Значних втрат також зазнали інфраструктурні сектори. В енергетиці вони становлять 43,1 млрд дол., а в транспорті – 38,8 млрд дол. Зруйновано та пошкоджено елеватори, склади, транспортні вузли, морський порт м. Одеси та річкові порти Дунаю. Наразі сумарна ємність зруйнованих зерносховищ сягає 8,2 млн т, а ємність пошкоджених – 3,25 млн т потужностей. Транспортна блокада морських торговельних портів, які забезпечували до 65 % міжнародної торгівлі, значно зменшила обсяги зовнішньої торгівлі України [12, 13]. Через бойові дії в Україні, за оцінками KSE Агроцентру, понад 84 тис. одиниць сільськогосподарської техніки і устаткування знищено або викрадено загарбниками. Лише за останній рік викрадено або повністю знищено 2,8 млн т зернових та 1,2 млн т олійних культур загальною вартістю \$1,87 млрд [7].

Поряд з економічними збитками Україна зазнає екологічних проблем. Так, масове забруднення земельних ресурсів боєприпасами, важкими металами та вибуховими речовинами зробило їх непридатними для використання в сільському господарстві [14]. Руйнування дамб, іригаційної інфраструктури, зокрема підрив Каховської ГЕС у 2023 році, став катастрофою планетарного масштабу, причиною екологічної катастрофи в рибному господарстві, значного забруднення води, знищення місцевої флори та фауни, а також перетворення земельних ресурсів у південних регіонах України на пустелі [6, 8, 14]. Внаслідок зазначених проблем функціонування аграрного сектору відбувається зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Робота у постійному стресі та тривозі знижує рівень продуктивності аграріїв [8].

Агресор не припиняє руйнування критичних об'єктів інфраструктури та окупацію територій. Підприємницькі структури вітчизняного агробізнесу перебувають, без перебільшення, у найтривалішому та найвиснажливішому «марафоні на виживання» і хоча про досягнення рівня довоєнних показників наразі не може ще йти мови, у 2023 р. агробізнесу вдалось забезпечити позитивну динаміку порівняно з 2022 р. [4]. Економічні та екологічні збитки аграрної сфери України є масштабними та довгостроковими. Оцінюючи міжнародний досвід економічного успіху аграрного бізнесу після війни, слід наголосити на необхідності відновлення комплексних підходів, включаючи інвестиції в розмінування, відновлення інфраструктури, запровадження екологічно сталих практик та міжнародну підтримку.

Всесвітня історія має багато прикладів реконструкції країн після бойових дій. Після закінчення Другої світової війни у світі сталося понад 30 великих війн і понад 250 військових конфліктів, учасниками яких стало не менш ніж 60 країн. Але навіть за такої, здавалося б, чималої вибірки успішних прикладів

відновлення країн є досить мало. Кожен досвід унікальний і залежить від багатьох факторів – починаючи з наявності природних копалин і закінчуючи збігом сприятливих обставин. Єдиний спільний знаменник успіху – це рівень зовнішньої підтримки та вміння управляти у кризових умовах.

Щоб розробити план інноваційного розвитку аграрного бізнесу для України, доцільно проаналізувати план Маршалла і сценарії відновлення п'яти країн: Західної Німеччини, Італії, Японії, Південної Кореї та Ізраїлю. Стратегії відновлення економіки цих держав за інструментальним складом мають значні відмінності проте мали позитивний результат. Кожна з проаналізованих країн зіткнувшись із колосальними руйнуваннями змогла не просто відновитися, а зробити економічний прорив [15].

Як свідчить історичний досвід Німеччини, для успішного повоєнного відновлення України необхідні: 1) підтримка і розвиток існуючої науково-дослідної бази з метою активізації наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності разом із забезпеченням трансферу технологій від інноватора до виробника; 2) державне стимулювання інноваційної діяльності корпорацій, створення мотивації до фінансової підтримки малого і середнього інноваційного бізнесу (стартапи, венчурні підприємства тощо), впровадження політики підвищення кваліфікації працівників, створення власних науководослідних лабораторій та розбудови на цій основі високотехнологічних виробничих мереж, здатних швидко реагувати на зміни глобальної ринкової кон'юнктури [16].

Інструментами реалізації широкого спектру заходів Ізраїлю у процесі осучаснення та відродження сільського розвитку у посткризовий період визначені такі: створення об'єднань виробників; ініціювання економічної діяльності; дотримання умов успішності ініціатив; реінвестування в громади; формування локальних ланцюгів доданої вартості; диверсифікація діяльності (розвиток туризму); реалізація пілотних проектів; формування системи підтримки членів сільських громад; посилення адаптивності, гнучкості, спроможності швидко відновлюватися [17].

Однією з ключових ініціатив, спрямованих на економічне відновлення Японії, стало залучення міжнародного капіталу. З цією метою уряд заснував спеціалізовані зони економічного розвитку, створюючи сприятливі умови для роботи іноземних компаній та інвестицій. Водночас було встановлено низку нормативних актів для регулювання діяльності іноземного бізнесу, щоб захистити інтереси національної економіки. Ефективною стратегією стало також підвищення рівня кваліфікації робочої сили. Це було досягнуто завдяки масштабним освітнім реформам, які значно покращили професійні навички робітників та спеціалістів у високотехнологічних галузях. Крім того, Японія зосередила свої зусилля на розвиток економіки, орієнтованої на експорт на основі інноваційних підходів [18].

Переважна більшість пропозицій, яку озвучують політики, експерти щодо подальшої економічної долі України зводиться до так званого «плану Маршалла» або до звичайної іноземної фінансової допомоги, дотацій, кредитів, передачі репарацій за війну, заморожених та конфіскованих російських активів.

Але в першу чергу при розгляді та розробці моделі майбутнього розвитку економічної системи слід акцентувати увагу на внутрішньому потенціалі, концептах, механізмах, інструментах тощо, які не залежатимуть від впливу зовнішнього середовища, в тому числі в політичній площині. Ключовим фактором ефективного відновлення післявоєнної економіки є сильне політичне лідерство у агробізнесі. Важливо, щоб ці лідери були здатні захистити національні інтереси України та сприяти її сталому економічному розвитку, враховуючи як внутрішні можливості, так і потреби населення [7].

З урахуванням вже наявного міжнародного досвіду та майбутніх викликів, пріоритетом для розвитку аграрного сектору України і перетворення його на рушійну силу економічного зростання на нашу думку є зміна сировинної моделі розвитку на виробництво конкурентоспроможної, сучасної агропродукції з високою доданою вартістю. Адже реформування аграрного сектору України, яке розпочалось практично відразу із оголошенням незалежності держави, забезпечило приватизацію земельних ресурсів та нарощування сировинного потенціалу. За таких умов було сформовано сировинну модель розвитку аграрного бізнесу, яка наразі за відсутності потужного переробного комплексу належить до проблемних факторів нашої економіки. Оцінюючи статистичні дані слід відмітити, що до військової агресії в Україні щорічно спостерігалось зростання імпорту сільськогосподарської та продовольчої продукції, обсяги якого у 2021 році сягнули майже 75 млрд доларів [19], причому 46,2 % імпорту склали саме готові харчові продукти [5]. Щодо експортного потенціалу, то слід відмітити, що за попередніми оцінками, у 2023 році експортовано 67,5 млн т агропромислової продукції різних видів, що на 15 % перевищує аналогічний показник попереднього року. Основними товарними групами були сировинні ресурси (зернові та олійні культур), які становили 70 % аграрного експорту [12].

Наразі необхідно провести трансформаційно-інноваційні стратегії в аграрному секторі економіки (табл. 1) спрямовані на збільшення виробництва високоякісних харчових продуктів з високою споживчою цінністю, маржинальністю і доданою вартістю для зовнішніх та внутрішнього ринків [5]. Основу парадигми післявоєнного розвитку аграрного сектору мають становити не тільки класичні чинники, такі як кількість трудових ресурсів, наявність значної кількості мінерально-сировинних ресурсів, широка доступність факторів виробництва, традиційні конкурентні переваги, а й сучасні – високі технології, інтелект, наукові відкриття, інноваційні нововведення, відповідно до яких формуватимуться механізми ефективності [7].

Оптимізації міжсекторної взаємодії слугуватимуть формуванням агропродовольчих кластерів, залученням інвестицій в горизонтальну диверсифікацію агробізнесу, створенням умов для локалізації суміжних виробництв на території України [21]. В Україні набирає популярність грантовий метод фінансування аграрних стартапів, що реалізується через інноваційні платформи та акселератори. Це свідчить про зростання попиту на альтернативні інструменти фінансування у сфері агробізнесу.

Табл. 1. Стратегічні основи інноваційного розвитку аграрної сфери економіки у післявоєнний період

Стратегічні імперативи	Інноваційний зміст
Диверсифікація та підвищення доданої вартості	Товаровиробникам аграрної продукції важливо перейти від експорту сировини до виробництва готових виробів з високою доданою вартістю (наприклад, органічні продукти, біопаливо). Інновації в сферу переробки продукції можуть стати рушійною силою для підвищення економічної стабільності аграрного виробництва.
Відновлення та модернізація зруйнованої інфраструктури	Значна частина аграрної інфраструктури (елеватори, іригаційні системи, транспортні шляхи) пошкоджена або повністю зруйнована. Інноваційний підхід слід спрямувати на забезпечення використання сучасних матеріалів, цифрових рішень та автоматизованих систем для створення нової, більш ефективної інфраструктури.
Використання цифрових технологій	Інноваційний розвиток у сучасному аграрному секторі слід орієнтувати на застосування точного землеробства, дронів для моніторингу врожаїв, сучасних інформаційних технологій щодо управління ресурсами та прогнозування змін клімату. Стратегічне використання цих засобів сприятиме стійкому розвитку органічного землеробства в Україні. Інновації у сфері розмінування, за допомогою роботизованих систем, сприятимуть швидкому відновленню родючих земель.
Впровадження екологічно сталих рішень	Рушійні сили щодо розвитку екомаркетингу в умовах сталого інноваційного розвитку органічних агровиробництв під впливом концепції пермакультури тісно пов'язані зі світовими тенденціями, уподобаннями споживачів та регуляторним середовищем. Післявоєнний період створює можливості для адаптації до кліматичних змін. Це включає раціональне використання ресурсів, перехід до органічного землеробства та зниження вуглецевого сліду шляхом впровадження зеленої енергетики.
Міжнародна інтеграція та стандартизація	Адаптація аграрного сектора України в мовах воєнного стану до стандартів ЄС та інших глобальних ринків дозволяє поступово інтегруватися у світову економіку. Це забезпечуватиме інвестиції в сертифікацію, підвищення якості продукції та залучення інноваційних методів виробництва конкурентоспроможних товарних груп.
Розвиток людського капіталу	Військові дії спричинила втрату кваліфікованої робочої сили. Згідно міжнародного досвіду, навіть за умов військового стану, ключова роль у вирішенні даної проблеми полягає у активізації програм професійного навчання аграріїв, підготовки висококваліфікованих фахівців для роботи з новими технологіями та модернізованою виробництва.
Державна підтримка та залучення інвестицій	В основу урядових програм відновлення аграрного бізнесу доречно включити використання інноваційних підходів через субсидування, гранти та пільгове кредитування. Крім того, для розвитку економіки важливо залучати фінансові ресурси міжнародних реципієнтів.

Одним із таких інструментів став краудфандінг, який відкриває нові можливості для залучення фінансових ресурсів до інноваційних проєктів агробізнесу. Ця стандартна модель функціонує на платформах соціальних мереж, а також через зв'язки з родиною, друзями та знайомими, щоб розширити коло зацікавлених осіб, готових підняти проєкт фінансово. Такий підхід не лише сприяє розвитку стартапів, а й формує нову культуру інвестицій [9].

Стратегічним рішенням щодо забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах є синергетична співпраця всіх елементів маркетингової системи. Ефективна виробничо-збутова мережа агробізнесу сприятиме збільшенню доходів аграріїв, зменшенню кількості посередників, зменшенню витрати на маркетингові послуги та збут сільськогосподарської продукції [2].

Інноваційний розвиток аграрної сфери після війни – це необхідність створення стійкого, продуктивного та екологічно безпечного сільського господарства. Застосування сучасних технологій, адаптація до нових реалій, інтеграція у світову економіку забезпечить довгострокове зростання галузі, підвищення її ефективності, стійкості аграрного сектору та економічного зростання в Україні.

Стратегічний підхід до інноваційного розвитку аграрного сектору України у сучасних умовах виробництва містить різноманітність викликів та можливостей, що виникають у глобальному середовищі. Основна мета агробізнесу полягає у створенні ефективної, стійкої системи аграрного виробництва, яка забезпечуватиме конкурентоспроможність сучасної сільськогосподарської продукції та харчових продуктів. Важливим є стимулювання підприємницької активності та інноваційних ініціатив, спрямованих на пошук нових рішень і реалізацію перспектив виробництва та просування продукції. Активізація процесів інновацій дозволить виявити або створити нові можливості для розвитку аграрного бізнесу [5].

Висновки. Сучасні умови діяльності аграрних підприємств характеризуються складними викликами та гібридними загрозами, які водночас відкривають перспективи для розвитку. Інноваційна діяльність аграрних підприємств базується на проактивному підході, що включає ініціативний пошук та розробку стратегічних ідей для модернізації продукції, технологій, виробничих процесів, організації та маркетингу. Важливим фактором забезпечення стійкості є відповідність підприємств сучасним викликам, запитам суспільства, досягненням науки й техніки, а також європейським перевагам, закладеним у рамках European Green Deal.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямовувати на детальніше вивчення різних аспектів впровадження інноваційних технологій у конкретні галузі аграрного сектору економіки.

Література:

1. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. Режим доступу: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf>. (Дата звернення 18.11.2024).

2. Мовчанюк А. В., Дяченко М.І. Аграрний сектор України в умовах війни. *Ефективна економіка*. 2023. № 2. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.32>.
3. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення. 2023. Режим доступу: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-tavtrat-v-apk/> (Дата звернення 19.11.2024).
4. Ільчук М. М., Томашевська О. А., Іванов Є. О. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України. *Агросвіт*. 2024. № 9. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.9.57>.
5. Жегус О., Давиденко В. Стратегічні імперативи інноваційного розвитку аграрного сектору України як основи його резильєнтності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-23>.
6. Корчак О., Шпилик С. Розвиток екомаркетингу в умовах сталого інноваційного розвитку органічних агровиробництв України під впливом концепції пермакультури. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 3 (88) Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/46232>.
7. Кирилов Ю. Є., Грановська В. Г. Напрями та пріоритети післявоєнного розвитку аграрного сектору економіки України. *Електронний журнал Ефективна економіка*. 2023. №1. Режим доступу: <https://www.nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/1013/1023>.
8. Труніна І. М., Дідур С. В., Латишев К. О. Стратегічна модель розвитку підприємств агропромислового комплексу. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2020. Вип. 4 (37). С. 246–251. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9\(42\).246-251](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9(42).246-251).
9. Прокопишин О., Полегенька М., Жидовська Н. Інноваційні стратегії розвитку агробізнесу України в післявоєнний період. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія: Економіка АПК*. 2023. № 30. С. 33–37.
10. Суліма Н., Гуцул Т., Боровик Н. Формування ресурсного потенціалу аграрних підприємств в умовах інноваційного розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-47>.
11. Негрей М. В., Трофімцева О. В. Аналіз функціонування аграрного сектору України в умовах війни. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2022. № 102. С. 49–56.
12. Непрямі втрати економіки України від війни перевищили \$1,1 трлн. Режим доступу: <https://finclub.net/news/nepriami-vtraty-ekonomiky-ukrainy-vid-viiny-perevyshchyly-usd1-1-trln.html>. (Дата звернення 21.11.2024).
13. Шацька З. Я. Прогнозні сценарії післявоєнного відновлення підприємницьких структур аграрної сфери України. *Вісник стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 1. С. 56-63. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.1.
14. На розмінованих землях України вже можна виростити 1 млн т зерна. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. 2024. Режим доступу: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/2456.html. (Дата звернення 18.11.2024).
15. Железняк Я. П'ять історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. Режим доступу: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html. (Дата звернення 8.11.2024).
16. Сливка Т. Роль великого бізнесу у повоєнній відбудові та технічній модернізації виробництва Німеччини. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 27 квітня 2023 р. С. 43.

17. Риковська О. В. Досягнення цілей сталого сільського розвитку: досвід Ізраїлю. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. № 19. С. 215–224.

18. Кондратенко А., Олійник А. Японський досвід відновлення та модернізації економіки після війни. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 27 квітня 2023 р. С. 61.

19. Савицька Н. Л. Основні тенденції суб'єктності в умовах становлення економіки знань. *Проблеми економіки*. 2022. № 1. С. 20–23.

20. Потаєва О. Експортна виручка агросектору у 2023 році скоротилась на 8 %. *Агromаркет*. 2023. Режим доступу: <https://agrotimes.ua/agromarket/eksportna-vyruchka-agrosektoru-u-2023-rozci-skorotylas-na-8/>. (Дата звернення 21.11.2024).

21. Україна. Вплив війни на прибутковість сільськогосподарського виробництва. 2024. Вип. № 3. Режим доступу: <https://bit.ly/48E5qqU>. (Дата звернення 20.11.2024).

References:

1. The impact of the war on the state of the agricultural sector in Ukraine. Available at: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> (Accessed November 18, 2024). [in Ukrainian].

2. Movchanyuk, A. V., Dyachenko, M. I. (2023). Agrarian sector of Ukraine in the conditions of war. *Effective economy*, no. 2. <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.32>. [in Ukrainian].

3. Damages, losses and needs of agriculture due to full-scale invasion. (2023). Available at: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-tavtrat-v-apk>. (Accessed November 19, 2024). [in Ukrainian].

4. Ilchuk, M. M., Tomashevskaya, O. A., Ivanov, E. O. (2024). Development of entrepreneurial activity in the agrarian sector of the Ukrainian economy. *Agrosvit*, no. 9. <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.9.57>. [in Ukrainian].

5. Zhegus, O., Davydenko, V. (2024). Strategic imperatives of innovative development of the agricultural sector of Ukraine as the basis of its resilience. *Economy and Society*. no. 61. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-23>. [in Ukrainian].

6. Korchak, O., Shpylyk, S. (2024). Development of eco-marketing in the conditions of sustainable innovative development of organic agricultural production in Ukraine under the influence of the concept of permaculture. *Galician Economic Herald*, no. 3 (88). Available mode: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/46232>. [in Ukrainian].

8. Trunina, I. M., Didur, S. V., Latyshev, K. O. (2020). Strategic model of development of enterprises of the agro-industrial complex. *Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic sciences*, issue 4 (37), pp. 246–251. [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9\(42\).246-251](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9(42).246-251). [in Ukrainian].

9. Prokopyshyn, O., Polehenka, M., Zhydovska, N. (2023). Innovative strategies for the development of agribusiness in Ukraine in the postwar period. *Bulletin of the Lviv National University of Environmental Management. Series: Economics of the agro-industrial complex*, no. 30, pp. 33–37. [in Ukrainian].

10. Sulima, N., Hutsul, T., Borovyk, N. (2024). Formation of the resource potential of agricultural enterprises in the conditions of innovative development. *Economy and Society*, no. 63. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-47>. [in Ukrainian].

11. Negrey, M. V., Trofimtseva, O. V. (2022). Analysis of the functioning of the agrarian sector of Ukraine in the conditions of war. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series "Economic"*, no. 102, pp. 49–56. [in Ukrainian].
12. Indirect losses of the Ukrainian economy from the war exceeded \$1.1 trillion: Available mode: <https://finclub.net/news/nepriami-vtraty-ekonomiky-ukrainy-vid-viiny-perevyschchyly-usd1-1-trln.html>. (Accessed November 21, 2024). [in Ukrainian].
13. Shatska, Z. Y. (2023). Forecast scenarios of post-war restoration of business structures in the agrarian sector of Ukraine. *Bulletin of Strategic Economic Studies*, no. 1, pp. 56–63. DOI: 10.30857/2786-5398.2023.1. [in Ukrainian].
14. It is already possible to grow 1 million tons of grain on the demined lands of Ukraine (2024). Press service of the Verkhovna Rada of Ukraine. Available mode: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/245689.html. (Accessed November 18, 2024). [in Ukrainian].
15. Zhelezniak, Ia. (2024). Five stories of economic success after the war: world experience for Ukraine. Available mode: https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html. (Accessed November 8, 2024). [in Ukrainian].
16. Slyvka, T. (2023). The role of big business in the post-war reconstruction and technical modernization of German production. International historical experience of post-war economic reconstruction: lessons for Ukraine. Materials of the international scientific and practical conference. Kyiv. Pp. 43. [in Ukrainian].
17. Rykovska, O. V. (2018). Achieving the goals of sustainable rural development: the experience of Israel. *Economy and Society*, no. 19, pp. 215–224. [in Ukrainian].
18. Kondratenko, A., Oliynyk, A. (2023). Japanese experience of economic recovery and modernization after the war. International historical experience of post-war economic reconstruction: lessons for Ukraine. materials of the international scientific and practical conference. Kyiv. P. 61. [in Ukrainian].
19. Savytska, N. L. (2022). Main tendencies of subjectivity in the conditions of formation of the knowledge economy. *Problems of economy*, no. 1, pp. 20–23. [in Ukrainian].
20. Potaeva, O. (2023). Export revenue of the agricultural sector in 2023 decreased by 8 %. *Agromarket*. Available mode: <https://agrotimes.ua/agromarket/eksportna-vyruchka-agrosektoru-u-2023-roczi-skorotylyas-na-8>. (Accessed November 21, 2024). [in Ukrainian].
21. Ukraine. The impact of war on the profitability of agricultural production. (2024), no. 3. Access mode: <https://bit.ly/48E5qqU>. (Accessed November 20, 2024). [in Ukrainian].

Annotation

Klymenko L. V., Radchenia O. M.

Innovative strategies for the development of Ukrainian agribusiness in the postwar period

The article examines innovative strategies for the development of agribusiness in Ukraine in the post-war period, focusing on the key challenges of possible recovery of the industry in the context of post-conflict economic transformation. The pre-war problems of the agricultural sector (non-transparency of land relations; non-

compliance with international quality and safety standards; low investment; non-adaptation of Ukrainian legislation to EU requirements; low level of innovation activity, etc.) were compounded by the crisis conditions of production during the war. In 2022–2024, the hostilities resulted in a decrease in the supply of agricultural machinery and land productivity; partial loss of storage and processing capacities for agricultural products; disruption of logistics; devastating impact of the energy crisis; and the country's economy suffering daily social and environmental damage.

In this context, the development of innovative approaches becomes a necessary tool to ensure the sustainability and competitiveness of agricultural production. Strategic development of agribusiness involves the use of technological innovations, such as digitalization, introduction of precision farming elements, robotization and process automation. Special attention is paid to the introduction of green technologies that ensure the greening of production and the rational use of natural resources. Innovative development should cover all stages of the food chain: from growing, processing, storing and transporting products to selling and distributing them.

Based on international experience, the role of state support in stimulating investment for the restoration and modernization of the agricultural sector is considered, in particular by creating favorable conditions for attracting international donors, loans and grant programs. In addition, the article analyzes the importance of integrating Ukrainian agribusiness into global supply chains, which will help stabilize the economic situation and increase the country's export potential.

The conclusions of the article emphasize the need for a comprehensive approach to the development of innovative strategies that will ensure long-term economic development and food security of Ukraine. The developed proposals should become the basis for the formation of an effective policy in the field of agribusiness in peacetime.

Key words: *management, innovation, strategy, efficiency, agricultural production, agri-food system, competitiveness, agribusiness.*